

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 14.

У Новом Саду, 30. септембра 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Постанак Шк. Уредбе од 1872. год. — Образовање воље. — Стање српских основних школа и учитеља у турској царевини. — Предлози земаљској учит. конференцији у Моравској. — Разне наредбе државних власти за школу и учитеља. — Школа и настава: Васпитање у Јапану. — Кратки часови. — Манхајмски систем. — Учитељство: Економска организација немачког учитељства у Чешкој. — Француски учитељи. — Из школеке самоуправе: Седница Школ. Савета од 16. и 17. септ. о. г. — Белешке.

Постанак школске „Уредбе“ од 1872. год.

— Прилог раду српске омладине на просветном пољу. —

Реч пред стварање новог школског закона.

(Наставак.)

II.

Пре него што пређемо на сâм предлог саборског школског одбора од год. 1870. и пре него што изнесемо рад сабора од год. 1871. на грађењу школске „Уредбе“, изнећемо у кратко оне захтеве, што их данашња педагошка наука ставља у погледу уређења школских и учитељских питања. То је потребно већ и зато, јер ћемо на тај начин добити извешан критеријум, којим ћемо моћи просуђивати важност педагошких идеја, што су биле изложене у томе предлогу школске „Уредбе“. Ми ћемо те захтеве изнети у кратко у овим одељцима:

- 1.) Унутрашње уређење школа.
- 2.) Правни и материјални положај учитељства.
- 3.) Школска управа.
- 4.) Стручне школске власти.
- 5.) Образовање учитеља и средства за његово даље образовање.

Пођимо дакле редом!

1.) Унутрашње уређење школâ.

Школа, која је један од најважнијих просветних фактора, мора бити једна по извесном плану удешена организација. План те организације мора извирати из фактичних народних потреба. Зато је по-

ребно, да се при грађењу школског закона узимају у обзир политичке, националне, просветне и економске прилике једног народа. А то ће другим речма рећи: да школска организација мора бити одсејај народне индивидуалности у извесном времену. Све врсте школа имају се довести у један међусобни склад и све се оне морају подврћи једноме највишем циљу: просвећивању народа. У томе послу т. ј. у просвећивању народном најглавније место заузима основна школа, јер се она бави образовањем и васпитавањем најширих народних слојева, а и зато, јер већина чланова народа у њој не само да почиње него и завршује своје школовање. Зато је потребно, да се број основних школа у народу све више и више повећава, да се оне отварају у сваком месту, а нарочито се има пазити на то, да се школе не оптерећују великим бројем ђака; да се школске зграде налазе у добром стању, да су снабдевене потребним училима и да се у школи примењују најновији резултати наставне методе.

Но зато, што народна основна школа даје широким слојевима народним уједно и завршно образовање, мора се нарочита пажња посветити пројекцији образовању.

Основна школа само до извеснога времена образује народни подмладак, а после га, у већини случајева, предаје добро уређеној продужној школи, која ће дете, бар у добу, кад код њега физичка и психичка снага почиње да се развија у јачој мери, извести кроз све Сциле и Харибде, како интелектуалне тако и моралне. И из тога излази посве јасно, да се не сме ни пошто занемарити продужно образовање. Основна школа, даје, додуше темељ образовања, али ће то образовање бити без икакве користи, ако се ово не продужи и заврши. Да говоримо у слици. То би било исто тако, као кад би немар подигао зидове какове зграде, а оставио је без крова, да јој после зидови кисну и пропадну.

Данас се у овоме погледу много чини, како ће се народни подмладак баш у томе прелазноме добу извести на пут.

2.) Правни и материјални положај учитељства.

Кад се говори о школи не мисли нико на оне хладне школске зидове, него на онај живи дух, што веје у њој. А тај живи дух у школи јесте учитељ, те је зато и оправдана она изрека: „Какав учитељ онакова и школа“, као и она друга: „Покажи ми твоју школу, па ћу ти рећи ко си и какав си учитељ“.

Али тај учитељ није никакав механизам, који ће тупо и монотонно обављати своје послове. И он је човек од меса и крви, човек fine емоционе душе, који ће се знати одушевити за оно што је лепо, добро и узвишено, а који ће презирати оно, што је ниско, подло и гадно. Зато се учитељу, који као што рекосмо имаде осећајну душу, не смеју стављати никакве препреке у његову раду. Нарочито му се не сме отештавати просветни рад разним бригама о материјалним средствима за живот, нити му се смеју трпати на леђа разне споредне дужности, које би силно трошиле његов, и иначе намучен, организам. Стога ће бити врло упутно, ако овај одељак разврстамо у два дела.

а) Материјално стање учитеља.

Као сваки јавни раденик имаде и учитељ права на пристојну награду за свој

посао. Но док други сталежи примају за свој рад куд и камо већу и пристојнију награду, учитељ, који врши тако важан посао у просвећивању народном, ни изблиза није тако награђен, а да би га та награда могла изједначити са осталим равним радницима. Ово лошије награђивање учитељскога рада, могло је бити донекле оправдано, док је учитељство са мањом спремом улазило у рад, но данас, кад је учитељство, што се спреметиче, изједначено са толиким разним чиновничким категоријама, заиста је тежак грех, неизједначити га у награди са онима, који, више пута, за мањи рад примају куд и камо већу награду. Тај је грех још у толико већи, што са већом наградом јавних раденика долази и јаче цењење дотичнога сталежа, те би и у томе погледу била оправдана пристојна награда учитељству, да би и оно у друштву могло заузети оно место, које му по спреми и по важности његова рада припада.

Напредне државе данас предњаче и у томе, што су учитељске плате уредиле на посве праведној основи. Код нас, на жалост, још није сасвим прошло доба „уча“, јер су наше учитељске плате тако малене, да образован човек, међу које учитељство тако радо убројавају, једва може исхранити себе и своју породицу.

Још је један важан захтев, који код нас никако да продре, захтев наиме, да човек код једнаких дужности треба да има и једнаку награду. У нашим школским приликама право је шаренило у погледу учитељске награде, те је и то у многоме криво нашим школским приликама.

Ако споменемо још и правилно одређење станарине, доплатака за скупоћу, те умерен број година службовања за постизавање потпуне мировине, онда смо споменули укратко све оне захтеве, што се стављају у ствари материјалнога положаја учитељства.

б) Споредне дужности учитеља.

Сваки сталеж има својих потешкоћа. Но те тешкоће у појединим сталежима нису подједнаке. Нарочито је тих тешкоћа много у учитељскоме раду. Учитељски рад

није никакав механички посао; он се са-стоји у разумном формирању дечје душе са том тенденцијом, да се из ње створи трајан и чврст морално-религијозни карактер. А како дух дечји није свезан у никаква правила и шаблоне, него је интензиван и покретљив, то и рад учитељски захтева веома много познавања човечје и дечје душе и оних финих психичких закона, по којима се дух развија. Рад тај, дакле, на образовању и васпитању дечјега духа тражи предане и вредне раденике, који ће све своје силе употребити на добро својега васпитаника. Одатле извире захтев, да се учитељу, заморену у школској раду, не стављају у дужност никакве споредне дужности, које не само да не стоје у свези са његовим учитељским и васпитачким радом у опште, него му још више троше и онако већ доста истрошену физичку снагу. Све се то тражи од учитељства под лажним изговором „рада за народ“, док други сталежи, који треба да су исто тако идејални и родољубиви, те своје услуге народу врло скупо наплаћују.

У нашим школским приликама дужност појца, јесте једна од најтежих споредних учитељских дужности. А како и да не, кад је она скопчана са тако великим напором. И зар је, напokon, човечно, једноме раднику, који кроз шест радних дана напреже своје грло, прси и сав свој организам, у дан недељни и празнични, кад би требао да се одмори, наметнути још једну бесплатну споредну дужност, која је много тежа и по његов организам много непријатнија, него и сâм тешки и напорни школски рад!

3.) Школска управа.

Рад свакога јавнога радника подлежи контроли. Ни учитељски се рад не може изузети испод тога правила. Но за чудо, да се баш у погледу надзора учитељева начинио један тако страшан изузетак. Док код свију осталих сталежа контролну власт врше људи исте струке, а јаче спреме и бољег искуства, дотле се код учитељскога надзора одустало од тога тако евидентног захтева. Многи још не може да схвати, да учитеља треба да надзирава само учитељ

као стручњак, него би радије тај посао поверио ономе, ко са педагошким и школским радом није никада имао икаква посла, у томе уверењу, да учитеља у његову раду може надзирати свако. Ко тако мисли, тај треба да се остави тога, да води реч о нашим учитељским и школским приликама.

Нестручна управа има поред тога и ту рђаву страну, што она у многome кочи то-чак бржему развоју школства. Онај, који не разуме неки посао, не може ни имати правога одушевљења за њ, а кад уз то додамо да онај који нешто не разуме, не може ни опазити погрешке и мане, нарочито не у школској раду, где је посао тако разведен у најситније танчине, онда смо на чисто са коришћу такога рада.

Зато је модерна педагогика и ово питање претресла и изрекла своју јаку и одлучну реч: „Школа припада учитељу!“ Када ће и код нас ово педагошки једино оправдано начело продрети видећемо, само овде констатујемо да су Мађари и Хрвати своју школску управу поставили баш на овакову основу, те им школе зато и напредују, док је код нас нестручан надзор још у већини слушајева.

4.) Стручне школске власти.

Поред стручне школске управе треба да су и стручне школске власти. То ће рећи, да и у оним институцијама, које имају да одлучују о судби школе и учитељства, треба да седе људи, који познају школске и учитељске прилике. Но принцип стручности школских власти, везан је и за један други захтев: а тај је морална и материјална одговорност. Само ће овда власт бити добра, ако је стручна, и ако уз то сноси и моралну и материјалну одговорност за свој рад. Та је одговорност као неки регулатор код свију власти, који не да, да при пресуђивању никаквога школскога или учитељскога питања превлађују други који разлози и обзири него само стварни. Зато је потребно, да се за школске прилике уреде сталне стручне, морално и материјално одговорне власти. Где се то не би могло извести из финансијских разлога, нека се уведу репре-

зентативне власти, али у њима принцип стручности мора ипак бити најјаче заступљен. Зар није прави парадоксон, да у нашим епархијским школским одборима од 15 чланова, нема више од 2 учитеља, и ако се баш ту решавају ствари, које се тичу школе и учитељства. Стога је и дошло време, да те наше школске власти и не могу да потакну никакву напреднију ствар, нити крећу точак школски напред, јер се који пут и најбољи предлог и мисао учитеља-стручњака мора да разбије о неразумевање осталих чланова — нестручњака. И за наше школске прилике било би добро, да се уведу сталне стручне и одговорне школске власти, а ако то не би ишло репрезентативне власти, али са претежном стручном учитељском већином, као што је то случај и код других стручних власти

5.) **Образовање учитеља и средства за његово даље образовање.**

Грчки филозоф Хераклит рекао је: „Све тече“ и изрекао је тим речима велику истину о прогресу у природи. И за добар школски рад хоће се напретка. У последње време ни једна од наука није учинила такве големе напретке, као баш педагошка наука. А тај напредак педагошке науке од големог је утицаја и на сам школски рад, који сваким даном постепено креће унапред. Учитељу је потребно да познаје тај развој своје струке, ако неће да заостане у раду, а то тим више, што оно педагошко знање, које је он понео из учитељске школе није довољно за његов доживотни учитељски рад, него се мора усавршавати и допуњавати. Зато се мора настојати, да се учитељско образовање стави на солидну и модерну основу. Добро је рекао једном приликом Дистервег: „Где су се школе подигле, подигле су се само услед добрих учитељских школа; а где су пропале, пропале су услед рђавих учитељских школа; ту трећега нема“. И кад то стоји, онда нам се и важност самог учитељског образовања указује у другој светлости. Да и учитељско даље образовање мора ићи с овим руку под

руку посве је јасно. О начину и средствима тога образовања нећемо говорити, јер би нас то одвело далеко. Хтели смо само да укажемо важност и једнога и другога по школске и учитељске прилике.

* * *

Изнели смо у главним цртама захтеве, који се стављају на добре школске и учитељске прилике. Ми нисмо посве исцрпили те захтеве, него смо се задржали само на најглавнијима. Изнели смо то у намери, да покажемо, како би требало да је код нас у неким школским стварима, а и да повучемо и нехотице паралелу између тога и данашњег фиктивнога стања.

У идућем броју донећемо сâм тај предлог и расправу о томе предлогу, да се види, како је нашој омладини 70-их година било стало до тога, да у наш просветни живот унесе оне идеје, које се, и ако у целости не одговарају овде изложеним идејалним захтевима, ипак у многоме чему њима приближују. Уједно изнећемо и имена оних вредних и одушевљених омладинаца, који су се одушевљавали за учитељске и школске идејале, ако ничега другог ради, а оно да их се данашње учитељство с благодарношћу — сети.

Ђ.

(Наставиће се.)

Образовање воље.

Жарко Благојевић — Сомбор.

(Свршетак.)

Б. **Образовање воље посредним начином.**

2. и 3. Морално и религијско васпитање у служби образовања воље.

У данашњем модерном друштву, кад позитивне науке живе у сјајном добу цветања свог, религија нема више ону силу што све у себе апсорбује, а коју је имала у средњем веку. Онда су се људи више молили, а мање мислили. Људе је религија толико обузела била, да нису ни мислили на побољшање свог живота, који се заиста налазио „у долини плача“. Не желимо да се поврате више та времена,

али ни ту не падамо у крајност, као неки, који кажу, да: религија није потребна.

По Августину Канту, родитељу позитивизма, морал и уметности су позване, да у модерном друштву религију надокнаде. — То, и погрешна настава у религији, побудила је Французе, да религијску наставу бришу, избаце из друштва и школе. — Овде сад настаје питање, да ли је потребно религијско васпитање?

На то питање, које је у педагогији највише претресано и диспутано, ми категорично одговарамо да јесте. Кант и Французи, који религијску наставу хоће да замену наставом у моралу, по Немачкој једва да имају присталица. Већ је Кант рекао, да је религија од велике важности, пошто се етичка начела религијом чисто освештавају. Морални закони — каже Кант — нису зато добри, што су обвезни, него су зато обвезни, што су добри.

Код нас на б.-пештанском свеучилишту је Др. Ахатије Паулер трезвенији и умеренији присталица тог француског становишта. По њему „религијско-морално васпитање има један велики недостатак, а тај лежи у томе, што је ова настава конфесијског обележја, па уместо, да људе спаја у моралним, дакле највишим социјалним навикама, ова их дели, па чак и завист сеје међу њих. Зато се појављује тежња као оштра потреба — као што науке, васпитне и социјалне установе полагано остављају теолошко и метафизичко мишљење па га замењују позитивним — за лаичким или чисто човечанским (грађанским) учењем морала, које се нпр. по француској са лепим успехом шири“. („М. Раед.“ 1902. св. 1. и 2.).

На супрот мишљењу Др. Паулера ми држимо, да умесно предузимана настава у вери не само да не подстрекава на мржњу и верску тесногрудост, него на против: уједињује и спаја у верским осећајима; пошто пак верски осећаји захтевају да се изражују и с другима деле, условљавају с тога народ и друштво. И ту лежи велика социјална вредност вере, коју етика не може да да већ ни с тога, што заједничког моралног уверења нема. Религијску наставу искључити из школе био би велики грех. Несхватљивих, никада нерешивих проблема увек има и би ће. У човечијем животу

има много таквих догађаја (смрт, мноштво „случајева“, несреће) чији крајњи узрок чак ни највећи природњаци не могу исцрпно да протумаче. Један филозоф каже, да смрт учи људе мислити и да у свету не тражимо само везе између блиског узрока и последица, него да тражимо узрок и бескрајности... Човека удар подиже. Удар је природан пут који нас води идеји бескрајности. И осећај величанственога најпре нас поражава, па тек затим подиже. Осећајући да смо ништавни и слаби, знамо се уздигнути према бескрајности. О томе вели један велеум: „Бога можемо тражити умом, али га схватити можемо само срцем“. Кад се великанима дивимо, осећамо у себи како смо мали, али се уједно и радујемо, да смо кадри до њих се узвисити. Пожртвовање Христово побуђује у човеку осећања и мисли сличности, јединства и заједнице човечанске. Лишити човека тих осећања и мисли било би варварски.

Разложивши тако важност религијског осећања, а по томе и потребу религијске наставе, настаје питање: „Каква треба да је настава у вери у садашњости?“

Неоспориво је, да се религијска настава данас мора реформирати. Да буде успеха у настави први је услов за то, да се разуме оно што се предаје. Па разуме ли дете библијску повест? Зна ли да прави разлике између знања и вере, или између пречистог зачећа Маријиног?! Нема ли у опсегу данашње религијске наставе и таквих ствари које неодговарају дечијој души? Треба ли онда злонамерности, где се са децом упоређују, критикују изреке и догме своје и туђе вере, па да у томе не види конфесионалну тенденциозност? Ако се искупљење догодило за све људе, шта траже онда наследници источних мудраца — с Христовим именом на усти — већ у недужном, невином детету таква осећања, којима се људи отуђују? — Или говорећи о методу: хоће ли се библијске приче само претњама и обарањем уселити у дечији мозак?! Али уопште: има ли речи религијско осећање, може ли се то осећање дати за лекцију?!... — По нашем мишљењу — а и Шлајермахеровом — основа религије лежи у осећању. То се не може обучити и квалификовати ни чудотворним начином! Међутим је

религија и библијске приче најприроднија храна дечије душе! — Религијско, искључиво теолошко доба човечанства је: детиње доба индивидуе. По Хердеру, Хеглу, Хербарту и свака индивидуа пролази кроз еволуционе степене човечанства. И код њих постоји дечије, младићско и мушко доба. Но знајмо, да је и религија вршила већ ону улогу, коју врши данас наука, и да се према вековима мења и душевна храна којом се подмирују потребе човечанства, па тако је то и са самом религијом.

У научном добу доминира мишљење, у религијском пак осећање. У извесном добу дечију душу задовољавају религијске приче. Дете живи у лаковерности. Зато су за дете најподесније религијске приповетке, параболе, приче, које садрже у себи већ и наставу у моралу. Међутим догмама — изузевши биће Божије — које није догма, него суштаство, човечијој души најприродније, — кљукати децу педагошка је грешка, пошто догматска садржина вере није за дете. Код догматског учења вере само Французи чине веће погрешке, будући да код њих поред радикално-моралне наставе у вери постоји и конзервативно-догматска настава. Прву обавља од државе именовани, а другу пак кановички катихета, и то у оба случаја, са једном и истом децом!

На овом месту упознаћемо се и са Наторповим сасвим новим и оригиналним схватањем верске наставе, па ћемо и тиме расветлити досадање нам становиште.

Наторп хоће да очисти религију од сваке трансценденталности, и тиме да утврди хришћанство без догми. Садржину вере ставља у круг практичног искуства, а трансцендентални пак део њен, који је изван домашаја овога, ставља у опсег самог веровања. Наторп нам износи као захтев времена у коме живимо: иманентност вере. Наглашава, да настава у моралу без религије није довољна; са социјалног гледишта осуђује дуалистичну наставу у Француској, где се школе без религије надмећу са црквено-верским учењем, и тиме кваре већ од школске скамије заједницу народну. Међутим је баш у томе највећи морални добитак религије. За први

услов, којим би се корисно утицало на њу, сматра, лишавање досадањег црквеног јој обележја. Тврдо ми је уверење, — вели Наторп —, да обавезна религијска настава на хришћанској — а не на црквеној (конфесионалној) — основи, не само да не шкоди, него је све дотле, докле сама црква не изврши хуманизирање религије које ми захтевамо, само она могућа, и она је која води к циљу; с тим једним, али неизоставним условом, да се у тој настави сваки догматички захтев без устезања напусти.

Дакле, Наторпова религијска настава била би библијска настава без конфесионалног обележја и догми, а имала би два дела: један повеснички, и један морални део.

У самој библији још нема странчарења, али се налази зато у њој дух и повесница старохришћанске цркве, као и саме хришћанске верске истине. Истина је, да се библијска повест у оригиналу своје не може изнети пред децу, а најпосле, њу апостоли и нису за децу писали! Међутим радије поучимо децу одабраним, прикладно заодевеним библијским сличницама, које су према њиховом душевном свету тако блиске, него ли сухим догмама, које су и пред одраслима неразумљиве, а прете верским странчарењем. Искључиву пак наставу у моралу никако не одобравамо. La Metrie је рекао, да је код вере боље безверје, пошто је она само зато, да води верској мржњи и конфесионалном удаљавању. — Но то није баш сасвим тако. Религија, ако и има конфесија, бар чланове дотичних конфесија спаја уједно. И заиста их и спаја!

Многи се изговарају — само да не морају вршити веру — и тиме, да нису увек за исту као што треба расположени, и да у животу не доспевају, да се баве религијским мислима. То пак не стоји. Профаним, световним мислима може ићи у цркву свако, јер му се тамо и онако сугерирају религијска осећања...

Тиме смо образложили потребу религијског васпитања и наставе у основним и средњим школама и сада можемо повући крајње конзеквенце.

Религија спречава човечанство да се не развије у један механизам, и чува га, да не живи само чисто умним и физичким животом. Наравно, да се то постижава само

таковом религијском наставом, која је у првом реду ставила себи у задатак да ствара захтевано унутарње религијско осећање, а која не иде за тим, да већ са дететом предузима богословско тумачење „пречистог зачећа“, нити за простим набрајањем Јаковљевих 12 синова!...

СТАЊЕ СРПСКИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА И УЧИТЕЉА У ТУРСКОЈ ЦАРЕВИНИ.

1. Основне школе.

Оснивање и издржавање школе. — Школске зграде и уч. станови. — Учила и помоћна средства. — Школске књижице. — Школска обавезност и похађање школе. — Школска настава.

Кад неко село* жели да отвори школу, оно се прво обрати молбом реонском (среском) управитељу школа, овај са својим мишљењем спроведе исту референту, референт митрополиту, митрополит вишој просветној власти. Кад од ове дође обећање да ће им се учитељ дати, село се поновном молбом на турском језику (државном) обрати државној власти — министру просвете. Допуст од државне власти до сада је ишао врло споро. Услови да се једна школа отвори у неком селу нису никакви. Довољно је само да то село каже да има најмање 30—40 деце и да има „једну одају“ за школу. Друго се од села ништа и не тражи испрва, јер „учитељ ће после сâм све то дотерати у ред“. И тако је. Држава, осим што даје допуст, ништа се више не стара и не води никаквог рачуна о њима. Митрополији је једина брига да нађе и постави учитеља. Село је пак и „сувише“ учинило „што је дало једну одају за школу и — децу“! И тако учитељ дође у село у новоотворену школу без и једне школске ствари.

Камо срећа да их после може набавити, али то тако остане за свагда! Наше школе немају никаквог извора за издржавање. Село не даје апсолутно ни парицу. Једини извор којим се школе „издржавају“, то су цркве. Сеоском црквом управља епитроп. Њега село бира на неодређено време. Док је исправан трпе га, а после одмах промене. Ови су махом неписмени. Приход сеоских цркава је врло

мали, једва ако годишње износи 500 гроша. Овај ће новац пре утрошити на све друго, по што би га утрошили за школу. Има учитељ да моли, куми, мити, поји ракијом и ласка епитропу, па да га умилостиви да што набави за школу. А већ креде, хартије, сунђере и такве ситнице учитељ се и не пошали да затражи, већ то сâм о свом новцу набавља.

Наше школске зграде, са малим изузетком, све су поред цркава, до самог или у самом гробљу. Гробље и школа! Оне нису подизане с планом и одређене за ту цел, већ су прво подигнуте поред цркава и гробља у намери да се имају где људи и жене склањати за време непогода кад из цркве излазе или на гробље долазе. Па тек кад се сете за школу и добију за њу дозволу, а учитељ већ и дође, онда ова чатрља буде „срећна“ да постане „школа“ и учитељев стан. Ово тобож буде привремено, па тако и за свагда остане. Ако који од учитеља затражи да се нова школа подигне, одговор је готов, као запета пушка: „Како су други даскали до сад у њој радили, можеш и ти тако“. Ове су зграде махом тесне, ниске, мрачне са по два или једним врло малим прозорчетом и без патоса т. ј. пђд је земљом премазан. На доста школа наћићете прозоре где су хартијом зими улепљени, јер учитељ није могао да умилостиви епитропа да купи окна! Такође нису ретке ни школе, које имају само по једно одељење, које служи и за учионицу и за учитељев стан. Ту деца уче, ту је учитељев стан (у таким школама су само неочењени учитељи), ту се и „господинов“ ручак кува на фуруни!

Како су ове школе, као што напоменух, поред гробља то се, кад год је хладно или киша, а жена има на гробљу у очи каквог празника, подложи у школи и ту се раздаје, пије, једе, на клупама седи, размештају се како им кад затребају. Ето посла за учитеља, јер се ови никад не сете, управо неће, да поново клупе наместе и помету учионицу. Ако их учитељ опомене, одговор је сигуран: „Зар си се уватно у работу те не можеш да пометеш“.

За време четничке акције, кад је војска кретарила по селима, школе су биле војнички станови. Чим војска дође одмах право у школу, а клупе и остале ствари, ако их има, ајде на поље.

Нећу да кажем да нема пристојних школа,

* Код нас нема политичких општина, већ свако село има свог кмета и он општи непосредно са среском влашћу.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

али је гореречених готово више. Боље школе су махом северо од Шар-планине.

Што се тиче учитељских станова и они су као и школе, јадни и бедни. Ако су у тој згради где и учионица, онда учитељ не плаћа кирију, али зато врши оправке сâм. Ако ли пак ту нема места онда у селу сâм плаћа кирију. Сеоски су станови још гори по што су ови школски. Свака сеоска кућа има само кујну и једну собу, а ту ти је по два три брата са женама и децом или отац са децом. Реда никаквог.

Ни поред једне школе нема вртова ни башта. Тек зелени ради, на силу Бога, учитељи створе себи по мало баштице, коју све сами на рукама од реке, потока или бунара носе воде, те је кропе. Ако се затекло какво воће, крушка или јабука или што друге поред цркве или школе, учитељ га не може уживати, опо је црквено — сеоско, и ко намипе: бере, једе, носп.

О добром уређењу школа нема ни говора. На првом месту ни једна сеоска школа нема послужитеља. Деца сама чисте учионице, сама носе воде за пиће, сама и зиме ложе фуруне. Огрев за школу у по неким местима сваког јутра деца по мало доносе, по негде, очеви дечји, донесу по један коњски товар дрва и то је за сву годину, па било довољно или не. По варошима општине купују. Учитељ огрев не добија.

Од школских ствари има по неколико (увек недовољан број) клупа од букових дасака, без сразмера, рапавих, често само са по једном горњом штицом и штицом за седење, због чега деца стално торбице вписе о рамену и у њима таблице, књиге, хлеб и фес стоје. Даље има по једна табла већином без помоћних линија, које се тек у три четири године један пут бојадишу и то мора сâм учитељ бити молер. Нађе се и по која рачунаљка и којекаква столица и сто. Других ствари и нема.

Има школа са пристојним стварима, али је мало таквих.

Што се тиче других помоћних наставних средстава то Бог да прости! А о књижницама по сеоским школама — то би било право чудо да се нађе! Не да наш сељак ни крајцару за књиге, а још мање да школа добија какав педагошки или који други часопис. Прошле године добиле су по доста школа на поклон по пет књига из задужбине Димитрија Стаменковића

из Београда, а неколико школа су претплаћене на Срп. Књиж. Задругу за ово последње коло и то је све од наших сеоских књижница. Ни варошке школе у томе нису далеко отишле, једва ако коју књигу више имају.

Похађање је школе необавезно — зависи од добре воље ђака и родитеља. Упис ђака зависи највише од учитељског распореда. Ако овај раније изађе, раније и почне школски рад, према томе и упис. Трајање уписа нема одређеног времена: уписују се у почетку школске године, у току године и кад гране пролеће. Ови последњи су махом око шесте године, који долазе „не да уче, но да се питоме, да им је до године лакше“, — резонује отац или мајка кад га доведу. Први је разред приступачан деци од 7—15. године. Ако учитељ неко дете врати и не упише што је по годинама мало или што је и сувише доцкан дошло, треба добро ући да напуни памуком, да не чује шта ће му све рећи отац или мајка детета. Ако је пак неки „отреситији“ он и тужбу, богме, потегне против учитеља „како је азгин и децу не прима у школу а плаћа му се“.

Похађање је никакво. По броју, како нема обавезе довољно је, али по уредности баш не ваља. Данас дође — сутра не. Пет дана иде — десет паузира. А чим гране пролеће одраслији одмах по стоке. Па кад дође испит јави се „да пређу у разред“. До Ђурђев-дана је похађање свакојако, али онда једва остане $\frac{1}{3}$, јер сиротници се погађају т. ј. ступе у службу код газда да чувају стоку до Митрова-дне, па ће преко зиме опет у школу.

Учитељ их мора на испит пустити па ма само десет дана преко године ишли, јер то захтева не само отац његов но и — наша надлежност! Јер: „На таквима се најбоље познаје учитељев рад т. ј. колико је могао утицати на ђака за тако кратко време“ рече један ревизор лањске године.

Познајем једну учитељицу, која је вратила једног ђака, који се беше уписао у почетку школске године, ипао месец дана, престао даље и тек на петнаест дана испред испита поново се јавља у школу. Она је за то тужена од стране родитеља. Узета је на одговор и кажњава се укором с тим, да ђака прими поново у школу. У противном се кажњава месечном платом.

Неуредно похађање школе зависи још и од тога, што су у неким казама села врло

раштркана, даљина од једне до друге куће има и по читав сат. Има школа у коју долазе деца са три четири села па раздаљини од пола до два сата. Па кад је велика зима или мећава или киша, деца онда не долазе у школу. Родитељи за овакво неуредно похађање школе ничим се не кажњавају. Такође нема ни начина да се нагоне на уредност.

Основна настава по селима траје четири године а по неким варошима има још и по два продужна разреда. По варошима има и забавишта.

Колико ће један учитељ имати ђака, до сада се није обраћала пажња. Све наше школе по селима су четвороразредне са по једном снагом. Има школа где један учитељ у сва четири разреда ради са 70—80 ђака, а има и са 15—20. Мали је број сеоских школа где раде по две снаге. Има неколико места, где су по две радне снаге, а нема више ђака од 20—30 у сва четири разреда. Толико се води рачуна!

Мушка и женска деца уче заједно, како по варошима тако и по селима. По селима женска деца врло слабо посећују школу, једва ако је пет на сто.

Наставни план и програм за наше српске основне школе у Турској царевини је следећи:

Red. број	Предмети						
		I	II	III	IV	V	VI
1.	Наука хришћанска	2	2	2	2	2	2
2.	Српски језик	9	9	6	6	4	4
3.	Словенски језик	—	—	2	1	—	—
4.	Турски језик (жен деца не уче)	—	—	—	—	3	3
5.	Земљопис са историјом	—	—	3	4	4	4
6.	Рачун (у V. и VI. разр. књиговодство и геометрија)	5	5	4	4	2	2
7.	Познавање природе са пољопривред наукама)	—	—	2	2	4	4
8.	Цртање	—	—	2	2	2	2
9.	Писање	2	2	2	2	2	2
10.	Певање	2	2	2	2	2	2
11.	Гимнастика и дечије игре (мушка школа)	2	2	2	2	2	2
12.	Ручни рад и поуке за домаћице (ж школа)	2	2	3	3	5	5
	м.	22	22	27	27	27	27
	ж.	22	22	28	28	29	29

До пре три четири године уџбенике смо имали цариградског издања. Они нису били никакви. А од три четири године на овамо, набављамо из Србије. Ни са свима њима не

можемо бити задовољни. Јер друкчије су тамошње прилике, а друкчије наше. Даље, материјал је толико опсежан, да га код нас још ни један учитељ није прешао због и сувише кратког времена. По нашим разредима једва ако се пређе $\frac{1}{2}$, или $\frac{2}{3}$ градива и разуме се, да наши ђаци ступају из разреда у разред са скоковима. А свакоме је јасно да настава не трпи никакве скокове.

Цртање и гимнастика се никако и не предају. А од осталих предмета најзабатаљенији су историја и земљопис. Од колике су важности по васпитну наставу то је излишно и рећи. За наставу историје немамо уџбеника, а за наставу земљописа не само уџбеника по и мапу. У по неким нашим школама наћиће се мапа Балканског Полуострва од В. Карића по Кипровој Карти. У њој је толико нагомилано села, река, путева, планина да се и сам учитељ изгуби тражећи нешто, а камо ли ђак!

Овде се само намеће питање: па зар не можемо доћи до, бар приближно, ваљаних уџбеника и др. чега?

Само кад би се хтело. Али је зло што се неће и не води о томе рачуна.

Пре три четири године т. ј. 1906. г. када је и овај наставни план дошешен, виша просветна власт је преко листа „Цариградског Гласника“ (сад већ покојног) расписала стечај за неке уџбенике. Многи су учитељи израдили, послали на преглед и — Бог да прости тих рукописа, затрпала их је негде прашина!...

Наше школе немају ни писанке, без којих се ђак никад не може научити лепом писању. Ако се где и налазе, то су бугарски „тетради“. Српско ђаче — бугарски тетради! Шта ово значи за овамошње наше школе?

Згодно је овде напоменути и то, да наш сељак, као што ништа не да за школу, тако исто и свом рођеном детету не да за књигу или који други прибор. Зимус рекох оцу, једног ђака, да детету купи писаљку и плајваз или нека га више не шаље у школу кад већ више од месец дана ништа писмено не ради, а у првом је разреду. — „Ја немам чим да му купим (свега 20 пара и то нема!), а ти ако га истераш, оно зна да ми чува овце“ — добијем одговор.

Учитељ по селима сâм о свом повцу набави све ове ствари и књиге па онда муку мучи док успе да му деца исте купе. Колико

му тек књига пропадну дајући им, тобож, на причек па то за то.

Наше школе поред тога што доцкан почињу и рано испитима свршавају, не раде око Божића и Ускреса по десет дана, око Св. Саве два три дана, а такође и на најмањи празник, јер их народ празнује, такође и сваког четвртка после подне.

Испити се по селима свршавају најдаље до половине маја. Слабо које године да има ревизора (из „економије“) већ сами учитељи у присуству ђачких родитеља заврше предавања и о томе поднесу извештај.

Наш је сељак врло осетљив и у стању је да добро учитеља изгрди кад му дете понови разред, али ипак то ништа не мења ствар да му опет и до године иде у школу чат-пат, на мену, па на уштаб т. ј. и код куће да му ради и у школи учи.

Толико о нашим основним школама, а сад о учитељима-цама.

(Свршиће се.)

Предлози

ЗЕМАЉСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ КОНФЕРЕНЦИЈИ У МОРАВСКОЈ

што их је сабрао учитељски педагошки одбор.

(Свршетак.)

Учитељство тражи службу прагматику и у њој између осталог и ове одредбе:

Да се не уведе сталност школских надзорника. Да школ. надзорници не утичу у учитељев избор методског поступка, него да је у томе учитељу слободан избор, као што је у томе слобода и код лекарског и судског позива, а из разлога што би се тако пробудио већи интерес за решавање дидактичких питања.

Да се омогући слободна дискусија о педагошким и дидактичким питањима при надзорничким посетама.

За школски надзор нека је меродавна способност и знање педагошко и помоћних наука. Школ. надзорник нека не схваћа своју способност у пуком надзиравању учитеља, него нека покаже своје знање у каквом су стању школе у његову подручју, и нека настоји да све сметње развитку школе и раду учитељеву, уклони.

Квалификација учитељева нека је општа, а не по појединим предметима, а похвална признања нека се укину.

Сваком учитељу нека се оцена званично доставља с правом да може против ње призивати.

Стање школа, ђака, рад месног школ. одбора и учитеља, па и све околности што сметају успеху наставе и васпитања, нека се нарочитим пописом сређеним при крају шк. године, доставља учит. конференцији на почетку школе, а затим школском савету, да би означени податци могли бити основ за школску визитацију, односно као податци за статистику.

Надзорник да је обвезан проучити те податке и при прегледу школе показати свестрано познавање дотичног места, које прегледа, а све недостатке на месту непитати.

У извештајима о школама нека се огледа пропаганда за пова модерна педагошка гледишта. У тим извештајима нека се огледа жива слика школских прилика и недостатака, а тако и предлога да се исти уклоне. Резултат школског прегледа, нека се достави м. шк. одбору. А одборницима који се буду одликовали у заузимањима и за школу и просвету нека се издаје писмено признање.

Да се нареди школ. надзорницима, који при својим посетама воде собом и председника м. шк. одбора, да не могу чинити своје примедбе за рад у присутности председника.

Учитељ да није одговоран за дечје похађање школе.

Да се изрекне да учитељ није одговоран за здравље дечје при телесној вежби, на излетима, у цркви, при купању, тоциљању, на раду у врту и у игри.

Зем. шк. савет нека обведе м. шк. одборе, управе школа и учитеља, да што тачније суделују при давању статистичких података, да би иста била што тачнија и потпунија.

Да се нареди свима шк. књижницама да набаве све списе о Коменском што издаје моравско учитељство у редакцији Комениолога Квачале универ. професора.

Предлози за измену Наст. Основе, поделу ђака, одређења часова за разне категорије школа.

Да се заведе скупљање података о наставним предметима и о школама, како би у томе раду имали удела сви учитељи.

У корист тога да средски зборови за разне предмете одреде скупљање предлога, а тако и за делање школских управних власти.

После зборских седница, да се ти предлози на засебном табаку шиљу зем. шк. савету, а овај да исте даје стално изабраним известиоцима на извештај за земаљску конференцију, у којој ће се донети о тим предлозима коначна одлука. Ти референти да могу примати предлоге и од школских власти и појединих учитеља.

Где су повољније прилике нека се наставно градиво у темељнијем правцу обрађује, а не у проширенијем. Деци да се дају само сувремена знања која ће им у животу требати, а све оно што ће дете схватити тек кад дорасте, да се излучи из наставе.

У учењу матерњег језика, у II. р. је немогуће извести самостално писање кратких састава и треба да се почне од 3. р.

Учење читања да се изостави из I. р.

У рачунској настави да се писмено рачунање ограничи у II. р. Одузимање нека се изводи додавањем.

Из наставе у земљопишу, да ђаци IV. р. боље упознају геологију, воде, поднебље, производе, величину, границе и становништво своје земље, а колико је могуће и трговину и обрт. Наглавнија места и лековита купатила у земљи.

Из природописа у IV. р. ђаци проучавају јединице а где прилике допуштају мале природне фамилије, о заштити животиња и биља. Неговање цвећа у лонцима ван школе. Миперале познате из свакидашњег живота. О човечјем телу и његовој хигијени и последице неумереног пића.

У настави писања ограничити тактовање на најмању меру, нарочито у I. р., а слично и до 3.

У женском ручном раду, да се изостави плетење и качкање дугих прегледалица, што дух замара, него учити децу крпљењу одела и рубља и шву. У свему да је поука практична.

У телесном вежбању да се за вишеразредне школе установе посебни учитељи за гимнастику.

У настави у певању, да се укине певање по нотама. Певање да се учи у један глас; у два и три гласа да се учи тек у старијим разредима. Ђаци нижих разреда нека слушањем уче заједничко певање виших разреда.

У погледу поделе часова има се пазити, да се основној школи не додели сувише часова, да се неоптерети. Без повећања часова нека се заведу поуке у моралу. Учитељице (индустријске) нека уче децу телесној вежби и ручном раду уз посебну награду. На једно-разредним школама, да се заведе трајање наставног часа од 45 минута.

Женска деца нека имају исто толико часова као и мушка. Часови за веронауку нека се тако поделе, да половина дође на науку о моралу као самосталном предмету.

За наставу у рачуну да се у свима одељењима узима 5 ч. недељно.

Реалну наставу у једноразредним школама пренети у најстарије разреде.

У погледу задаћа нека учитељ добро распореди, колико да да недељно или месечно, јер се тиме знатно увећава и учитељев рад и умарање деце.

Министарска наредба од 17. јула 1875. г. наређује да се ђаци неоптерете домаћим задаћама.

Да се остави слободно учитељу да у случају важних разлога по напредак наставе, може одступити од распореда часова.

Пре него што би се који уџбеник примио, нека се затражи мишљење и пристанак учитеља и сталног одбора зем. конференције, који би се имао чешће састајати. Критика књиге послате на апробацију, да се омогући отиском на ручном ваљку (Bürstenabzug-ом), а тај да се разашље свима позванима односно одређенима за тај посао.

Избор уџбеника одредиће зем. конференција по саслушању учит. средских конференција.

(Мин. наредба од 7. марта 1874. указује на злоупотребу честе измене књига без стварне поправке и на скупоћу учила. — Зем. шк. савет наређује, да се анатомске слике не вешају на зид. — Исти савет расписом од 1886. наређује, да књига послата на апробацију не сме бити анонимна. — Мин. нар. од 1897. наређује каква мора бити штамп. израда књиге).

Да би се одговорило мин. наредби од 1886. као и новијим захтевима у погледу наставе у ручном раду за мушку децу, потребно је прво постарати се, да се подижу подесније школске зграде с потребним просторијама за рад, затим постарати се за боље похађање школе, постарати се да се смањи број деце

по разреду и прошире школе, разделити ђаке по даровитости и основати помоћне школе. Тек кад се реше ти задатци могла би се завести општа необвезна настава у ручном раду за мушку децу и то с тенденцијом чисто и једино васпитном, а не сме имати циљ да спреми ђаке за израду домаћих потреба. Где су школске прилике већ сад подесне, нека се заведе ручни рад и то у нарочитим собама и са нарочитим спремним и квалификованим особама, а уз надзор педагошки.

На нижим ступњевима основних школа, где прилике допуштају (просторије, број ђака) препоручује се да се заведе моделирање глином. А о томе да се води статистика.

У погледу хигијене за школу и учитеља, према садашњим резултатима науке, нека се уреде хигијенске прилике не само за школу и ђаке, него и за учитељство.

Израз „колико је могуће“ да се изостави из наредба, те у будуће да не буде ни последња школа без просторије, где се оставља одело, мокри огртачи и др.; место за умивање са потребним бројем умиваоника, салуном и ручницима; заходи за учитеља одељени од дечјих и на згради громобран.

Нека се допуни именик заразних болести, према најновијим резултатима науке.

При стечајевима за градњу школа, нека се подузетници учине пажљивима на здравствене прописе за школе и на слична дела.

При изради плана и при примању зграде нека се призове и педагошки стручњак и окружни или школски лекар, а том приликом нека се пази и на хигијену учитељског стана.

При градњи нека се нарочито пази на израду пода (патоса), вентилацију, пећ, заходе, да су одељени од зграде. Нека је постарано, да се у свима школама за време одмора проветри просторије на прозоре и врата.

Нека се што јаче помогне устапова школских лекара. Школ. лекари нека буду вирилни чланови месних школ. одбора, а нека су заступљени и у среском и окружном школ. одбору, у дисциплинарном сенату, па и у министарству просвете све дотле док не буде установљено самостално министарство за здравственост.

Школским лекарима нека се да прилика не само да чине предлоге, него нека и испуњавају. Њихов рад нека се не ограпичи само

на хигијену школске собе, него и на хигијену ђаштва и учитељства, па и у школ. одборима при примању и отпуштању деце из школе.

У садашњем недостатку школских лекара, нека се омогући званичним окружним лекарима, да чешће походе школу, и о њеним хигијенским приликама, обзиром и на хигијену учитељства, нека реферирну у окружним школ. одборима или чине предлоге. Да би интересоване школ. лекара било јаче за школу, нека се именују вирилним члановима окружних школ. одбора, а извештаји њихови нека се објављују као и извештаји окружних школ. надзорника.

Особе, које се одају учитељској служби, нека се обавесте о хигијенским приликама школским и учитељским. Учење хигијене у учитељској школи нека се забави и хигијеном учитеља. Да се учитељство може и даље упознавати паплетком школске хигијене, и у теорији и пракси, нека се повиси дотација окружним учит. књижицама, да би се могла набавити дела хигијенска; нека се дају стипендије и помоћи и попусти на железници, да би учитељство могло проучавати хигијенске мере и у туђини.

Ако учитељ треба да буде осуђен због неке важније кривнице, нека га пре тога прегледа лекар одборник, како је са здрављем његовим, нарочито стање његових живаца.

Учитељ живчано болестан нека не буде кажњен, него нека му се пруже средства да се лечи.

Болесни учитељи нека се не присиљавају да раде; с тога нека се установи потребан број помоћника.

Индивидуалност учитељева нека се највише штеди. Нека се нарочито забрани ограничавати индивидуалност учитељеву.

Обзиром на лоше хигијенске прилике положаја учитељског, нека се испуне тражбине учитељске у погледу уређења службе и година службовања.

Број ђака на једног учитеља нека се смањи. Нека се што пре реши питање о установи помоћних разреда.

Телесно кажњавање ђака нека се укине, а место тога нека се установи право излучити ђака са наставе и обвезати га, да све те часове за казну има подмирити после 14 године, место допуштања да може папустити школу.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Недоказане тужбе на учитеља, нека се силом власти прогоне, а на такe последице нека се учине пажљивим дотични парничари.

Из многих здравствених обзира, како по ђаштво, тако и по учитељство, нека се на мe-родавним местима докине обвеза, да ђаци по-ходе у маси свакидашње богослужење.

„Věstník“ jednot učitel'skych na Moravu.

РАЗНЕ НАРЕДБЕ ДРЖАВНИХ ВЛАСТИ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉА.

Саопштио Ж. АЛЕКСИЋ

(Свршетак.)

Биљеговина и пристојба.

Биљего-
вина и
прие ојбе

Све писмене исправе потпадају под пристојбу биљеговине. Некe су од ове опроштене, и то:

1. Молбенице за припомоћ, као и признанице ових.
2. Оснивање фондација на про-светне и добротв. сврхе.
3. Изводи из матрикула.
4. Рачуни за сиротински сто о издржавању сирочади.
5. Молбе за примање у школу, за опраштање школарине.
6. Признанице за удове учитељ-ске ради мировине.
7. Сведоцбе основне, грађанске и шегрт. школе.
8. Учитељска оспособљења.
9. Квите испод 4 К.
10. Предујмови за попутнину.
11. Сведоцбе сиромаштва и т. д.

Учитељи и војна обвеза.

Војна об-
веза

Учитељи и учитељски кандидати, могу бити резервисте, или једного-дишњи добровољци — фрајвилгери — egyéves önkéntes.

Премешт.
у резерву

У резерву, премештају се учи-тељи, на основу молбе.

Молбу ту, ваља у јануару или фебруару, поднети среском солга-бирову, град. начеонику или у време визитације прегледном поверенству. И једни и други могу чекати одгоду војне службе.

Уз молбеницу се има приложити:

а) Кад кандидати моле:

1. Сведоцба дотичне препаранди-је и то бар трећег течаја, а са бар довољним успехом.

2. Потврда управе препарандије, да ће дотични, након 3. годишта, идуће године, опет похађати завод.

б) Кад учитељи моле одгоду вршења војне дужности, имају уз молбу приложити:

1. Сведоцбу оспособљења.
2. Сведоцбу од стране надлежне власти о сталном или привременом наименовању за отправљање учитељ. дужности.

Образац за молбу, ради одгоде војне службе:

Одгода вр-
шења вој.
службе

M. kir. budapesti 1. honvéd gyalogezred.

N. N. honvéd póttartalekός.

A

m. kir. budapesti honvéd gyalogezred
parancsnokságának

BUDAPESTEN.

Kelet

Kérem az ezredparancsnokságot méltoztassék, a mellékelt okmányok alapján elrendelni katonai kiképzésemnek jövő évi iskolai szünidőre való elhalasztását.

N. N.

honvéd tartalékos.

Рубрум (наслов)

и т. д.

kiképzetési idejének elhalasztását kéri.

Молби се прикључује војничка веровница, лекарска сведоцба, од-носно и изјава дотичне админ. вла-сти о оправданом захтеву молцоца.

У лекарској сведоцби мора се навести, да се молцоцац не може преносити. Та се сведоцба има ле-гализовати, код надлежног војнич-ког лекара, односно опћинска управа то исто учинити може.

Плата за време војне службе

За доба војне службе, учитељ ужива своју плату.

Пријаве погод. у вој. служби

Сви учитељи и кандидати, који уживају погодност војне обвезе, дужни су сваке године у месецу јуну пријављивати се средском звању.

Престанак погодности

Војна погодност престаје, када учитељ напусти учитељ. службу или ако за 2 године не докаже, да је вршио учит. дужности и, кад и након позива средске власти, за 4 недеље, не пријави исправу војне обвезе и погодности ове.

Ослобађење од војне обвезе због даљег обрадовања

Учитељски приправници, који своје науке продужују у препарандији за грађан. школе, односно слушају последњу годину препарандије, ослобађају се за то време од војне обвезе, изузев мобилизацију.

Вежбе резерviste

Резервисте су обавезне да долазе на војне вежбе, које трају 5 недеља.

Резервисте, који су из заједничке војске, премештени у домобранце, позивају се на једну вежбу и то одмах идуће године службовања. Исто тако и код заједн. војске, где вежбе трају 8 недеља.

Изванредно ослобађење од војне обв. односно од годне

Осим већ наведених разлога, може бити војник ослобођен на дуго време, т. ј. може добити одгоду војне вежбе и онда, кад исправно докаже, да породичне прилике његове, неизоставно захтевају његову присутност на дому, исто тако и у изванредним, оправданим случајевима.

Молба се ова подноси на 3 недеље пре вежби.

Резервиста, може своју службу вршити и код најближе војне управе, ако му је надлежна команда удаљена, више од 150 км.

Казне

Приликом ступања у в. обвезу, строго се казни, свака ма и најмања неуредност.

Једногод. добров. служба

Ко хоће да моли добровољачку једногодишњу службу, мора поднети молбу средској власти, јануара или фебруара или у време визитације дотичном поверенству.

У молби треба писменим неправима потврдити да је молилац:

1. грађанин — припадник — поданик мађарске државе,

2. да је непрекорног морала,

3. да је оспособљен по законским захтевима,

4. пријава поверенству,

5. коме кору жели приступити,

6. пристанак родитеља ако је малолетан.

Образац молбе, Tanítók Tanácsadója, стр. 214.

Добровољци служе у ком хоће кору, а о државном или свом трошку.

О држав. трошку, могу служити они оспособљени учитељи, који су препарандију са врло добрим успехом свршили, што сведоџбом доказати морају. За ту молбеницу, мора се приложити још: а) сведоџба сиромаштва, б) сведоџба средске власти, којом се потврђује, да молилац ни 348 К за издржавање своје не може плаћати и в) породични лист.

Служба својевољаца, почиње 1. окт. Они, што ће служити о државном трошку, дужни су почетком службе доказати, односно месец дана пре ове, да непрестано постоје оне оправданости, због којих им је додељено држав. издржавање.

На молбу војника, али пре позива ради наступања службе, добија се од дотичне војне управе дозвола ради премештаја, али после позива ретко.

Премештај

Својевољци полажу часнички испит кад томе дође време.

Теоријски испит полаже се код заједн. војске на немачком језику. И т. д. Што иза овога наступа, то ће већ дотични и сам знати, по својој дужности.

Испити.

Школа за занатлијске и трговачке шегрте.

Обуку у овој школи, уредило је министарство богочасти и јавне наставе наредбом бр. 33,564./893. Према овоме, у оним опћинама, где има бар 50 шегрта занатл. и трговачких уједно, дужна је опћина у смислу закона од 1884. XVII. т. е. § 80. основати таку школу, која се и у том случају има одржати ако број 50 и спадне.

Ове школе су двојачке:

а) опће и б) стручне.

Шегртске школе су трогодишњег течаја. Учење траје најмање по 4 часа у 2 радна дана и то за предмете опће, а недељом по 3 часа, који се имају за обуку у цртању употребити.

Веронаука се предаје у засебном 1 часу што спада у дужност дотичне вероисповедне општине.

Шегрти, где нема шегртске школе, дужни су похађати опћу понов. школу.

Надзор над шегрт. школом, као и постављање учитеља, врши надзорни одбор шегртске школе, који је решењем опћ. представништва изабран.

Оне учитеље, који су оспособљени за отпављање учитељ. дужности у шегрт. школи, потврђује министар, па се само његовим одобрењем са $\frac{1}{2}$ год. отказом могу с места кренути.

Трговачки шегрти могу бити ослобођени од учења цртања, али у том случају имају се обучавати у њима сходним и потребним знањима.

Школа и настава.

Васпитање у Јапану. Недавно је у Лондону изишло дело барона Дапроку Кикухи, који износи каквом се великом пажњом у Јапану примењују педагошка начела са запада. Нарочито пазе јапански педагози на заједнички рад породице и школе, у већини основних школа држе управитељи и учитељи заједнички с родитељима конференције, у којима чују родитељи од учитеља, на што треба да пазе при домаћем васпитању своје деце, а учитељи од родитеља шта очекују од школе. На тим конференцијама показује се и ђачки радови, да родитељи могу упоредити способности своје деце са осталим саученицима. Ова заједничка саветовања показала се као веома корисна и сада се држе скоро уз све школе, јер зајемчавају заједнички рад куће и школе, што је за правилно васпитање деце тако значајно. У свима јапанским средњим школама обвезни су страни језици. У две средње школе учи се немачки, у шест других могу ученици бирати енглески или француски. У свима осталим средњим школама учи се енглески.

Кратки часови. У већини берлинских виших школа заведени су т. зв. кратки часови од 45 минута. Министар просвете издао је један распис на пруске провинцијалне школске зборове, у којем износи да приговори против тог скраћивања наставног времена не постоје. Напротив, добитак је у томе што се на други начин не могу смањити многи недељни часови, а овако су сви часови после подне, осим једног, два дана необвезне наставе, слободни. Министар наређује управитељима да пазе, да се због тог скраћивања не намноже домаћи задатци, а на родитеље дечје да утичу, да те слободне полудане деца проводе у свежем ваздуху што ће им добро доћи телесном и душевном ојачању.

Манхајмски систем. Виртембершки министар просвете бави се питањем, да ли и у којој мери треба да се у основним школама заведу помоћни разреди или бар т. зв. завршни разреди. Да би се питање пречистило, извешће се статистика у средњим и већим варошима, колико је свршених ђака у год. 1909./10. и 1910./11. сву школу са завршним разредима прошло, колико је њих довршило два највиша разреда и колико њих није довршило последњи разред. За год. 1910./11. утврдиће се, колико је ђака у три највиша разреда према оцени учитеља, за прелаз у практичан живот боље спремљено у завршном разреду, него у нормалном разреду.

Учитељство.

Економска организација немачког учитељског удружења у Чешкој. Друштвени лист Die Freie Schulzeitung штампа се у 9000 примерака, Österreichs Deutsche Jugend у 22.000 прим. а доноси чисте користи у округлом броју 20.000 К. Од учитељског календара добило је друштво до сад око 72.000 К чисте користи, од школских прописева 10.000 К. Штедионица њихова има на 200.000 К иметка; у год. 1909. издала је 476 зајмова у своти од 86.066 К, а поделила је 90 помоћи од 4800 К. Друштво је имало у 3650 случајева реескомпта код бечког Beamtenverein-a 7.587.200 К. За осигурања против ватре преко друштва „Concordie“ у Либерцу заслужио је за 28.612 К. На 20 ђачких друштава поделило је последње године 7.765 К. Из фонда цара Фрање Јосифа, који има

имања око 120.000 К, подељено је последње године учитељским удовицама и сирочадима 5120 К, фонд Дистервегов има 12.000 К а из њега се дају стипендије за научно путовање (у последњој години дато је 580 К).

Француски учитељи имају данас, кад ми не можемо да дођемо ни до 35 годишње службе, 25 година службовања, јер је познато да учитељски рад више обара снагу него икоји други. Уз то науке француских учитеља трају од 6—13. год. у основној школи, до 16 год. у средњој школи, а до 19. у учитељској школи; за то време уживају они знатне помоћи. Почетна плата је у њих 1100 франака и стан са 2—3 собе. То је минимум плате. Двогодишње привремености нема. За две године подиже се плата на 1200 фр. и стан, после пет година службе на 1500 фр. а за заслуге на школском пољу или образовању народа, опет за три године диже се плата на 2000 фр. После 10 година службе основна је плата 2200 фр. и стан са три собе. Доплатци су уређени према броју становништва и у већим местима износе 600 до 700 франака. Учитељ управитељ троразредне основне школе има доплатке до 2000 фр. и стан са четири собе.

Из школске самоуправе.

Седница Школ. Савета одржана је у Карловцима 16. (29.) и 17. (30.) септ. о. г. Свега је донесено 103 одлуке. — Узета је на знање потврда избора др. В. Ђисаловића за гл. шк. референта. Гл. референт је положио заклетву и одређено је да прими дужност 1. окт. о. г. по пов. к. П. Терзић разрешен је од дужности као привр. гл. шк. референт. — Према минист. одобрењу остала је као уџбеник и даље географија проф. М. Недељковића, с тим да се код новог издања узму у обзир примедбе минист. просвете.

Узет је на знање отпис кр. з. владе, одела за бог. и наставу, да је за свога испитног повереника при испиту зрелости јесенскога рока у учит. школи пакрачкој, одредила зем. шк. надзорника г. Ису Влансављевића.

Издаће се паредба епарх. одборима, да за децу школску од III. до IV. разр. као и ученике повторних школа наручују књижицу проф. и катихете Ал. Живановића: „Зборник молитава и псалма прав. хришћанске цркве“ као помоћну књигу.

Узет је на знање допис СО-а, којим саопћава ШС-у од СНЦСабора устаповљени прорачун просветних потреба за 1910. годину. Одлуком саборском решено је између осталог, да се молба професора учитељских школа ради уређења плате узме у обзир приликом донашања нове школске уредбе, а исто тако и молба наставника виших девојачких школа, као и то да се са 1. окт. 1911. обустави даља субвенција вишим дев. школама у Н. Саду, Панчеву и Сомбору. Подједно је упућен на основи исте одлуке саборске и епарх. шк. референт пакрачки и горњо-карловачки М. Манојловић, који је до сада вршио дужности архид. епарх. школског реферата, да оде на место свога одређења.

Узет је на знање извештај арх. школског одбора о дозволи кр. зем. владе, да се досадања приватна школа у Привиној Глави претвори у аутономну српску школу. — Извештај истог одбора, да у свом подручју има 26 учитеља и 24 учитељице узима се на знање. — Истом одбору уступа се молба срп. прав. цркв. опшине у Белом Брду, у којој моли, да за ову шк. годину не мора отворити III. нову школу, док се не реши питање припомоћи код С. О., с тим да се, ако фактично постоје потешкоће, може дозволити, да се ова школа до године отвори.

Примљен је за члана нар. цркв. чиновничког фонда осечки учитељ Лазар Ђурђевић.

На молбу шк. одбора у Осеку, да Ш. С. измени своју одлуку, којом је изречено, да ученици и ученице срп. основних школа нису дужни полазити свакодневно јутрење у цркви, одлучено је, да се одлука не мења.

Узет је на знање извештај епарх. шк. одбора пакрачког, да је цркв. општина изабрала за учитеља Симу Вуксана, а за учитељицу женског ручног рада Десанку Шумоњу.

Издати су декрети сталности: Живојину Јовановићу, срп. нар. учитељу у Земуну, Ђорђу Машпревићу у Беломбрду, Теодори Бећићу учитељици у Беломбрду, Родољубу Увалићу у Бођанима, Сими Вуксану у Пакрацу и Зори Николајевићевој у Срп. Св. Петру.

Упућен је Еп. Шк. Одбор бачки у поводу његове замолбе, да са школском децом доброга успеха, ако из школе петује априла или маја месеца, у ствари њихова припуштања у више разреде, поступа према одредбама шк. уредбе §. §. 3, 5, 31 и 35.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Узет је на знање извештај епарх. шк. референта о извршеном прегледу срп. нар. школа у епархији пакрачкој.

Бранку Цвејићу враћено је дело „Осмогласно појање“, јер Ш. С. у својој наклади не издаје дела.

Св. Гавриловићу из Деске дозвољава се почетком ове шк. г. накнадно полагање испита за I. течај учит. школе, а Стевану Торњанском да као приватиста сврши II. течај уч. школе у Сомбору.

На знање су узети извештаји срп. учитељ. и виших девојачких школа о почетку наставе, подели предмета и сатова, резултату уписа за ову школску годину. Према извештајима уписано је у мушку уч. школу у Сомбору свега 65 ученика, женску 57 редовних и 17 ванредних; у пакрачку учит. школу 45 мушких и 3 женске; у новосадску вишу дев. школу 144 ученице, панчевачку 184.

За стипендисту закладе Теофановића изабрана је Милица Теофановића, ученица учит. школе у Сомбору као рођака завештачева, а припомоћи из ове закладе са 400 К подељене су Драгојли Џимић, Петру Барјактаровићу, Босиљци Поповића, Вери Радуловића и Дамјанци Вујадуновића, ученицама учит. школе у Сомбору.

За исту школу подељене су и стипендије из клирикалношколског фонда по предлогу управе, само је место Петра Барјактаровића, који је добио стипендију Теофановићеву подељена стипендија Јовану Теофановићу.

На молбу исте управе решено је, да се стипендије (интернати), које ће се поделити, објаве у току месеца јуна сваке године.

На извештај епарх. шк. одбора темишварског, којим саопћава одлуку управног одбора чанадске жупаније, којом наређује, да се у свима вероисповедним школама са мађарским наставним језиком имају само мађарски уџбеници употребљавати, — упућен је еп. шк. одбор да жуп. одбору одговори, да је тај захтев неоправдан, да је без законског темеља и да ће се у тој ствари овај Шк. Савет обратити представком на кр. министра богочасти и јавне наставе.

Гл. шк. референту дру Веселину Ђисаловићу ставља се у течај десетгодишњи доплатак.

Умировљен је Вељко Петровић, српски нар. учитељ у Земуну и издана му похвална

диплома за ревно, савесно и успешно деловање у школи.

За члана мировинског фонда примљена је Даница Вукашиновић, срп. нар. учитељица у Петрињи.

Дозвољена је јереју Радивоју Кочићу катихизација у срп. осн. школи у Загребу.

Упућује се проф. Бог. Бакаловић, да своју молбу у ствари урачунавања година проведених на комуналној школи поднесе С. Н. Ц. Сабору.

Узет је на знање извештај управе срп. више девојачке школе у Панчеву, да је државна власт ову школу као и све друге у Панчеву због опасности од колере до даљег одређења затворила.

Препоручује се свима подручним школама за набавку књига „Колера“, издање Друштва за чување народног здравља.

На место Божицара Ковачевића наставника срп. више дев. школе у Сомбору, који је изабран за проф. велике гимназије новосадске, привремено је као супленткиња постављена Десанка Дамјановић.

Поводом утока Матије Кикановића и др. из Даља против одлуке арх. шк. одбора, донесене на њихову тужбу против учитеља Стевана Бенина одређена је надопуна истраге, коју ће спровести поверенство овог Ш. С.

По предлогу управе подељене су стипендије из клирикалношколског фонда ученицима учит. школе у Пакрацу.

Позван је гл. шк. референт да проучи и Ш. Савету поднесе предлог у ствари увођења непрекидне наставе у осн. школама.

Путем Е. Шк. одбора известиће се сви учитељи и учитељице срп. основних школа, да није прописано, те према томе, да не треба ни да траже од школске деце, да свако дете одмах набави све прописеве, које је издала С. Ман. Штампарија, него да их набављају онда и онако, како им фактично требају.

Осим горњих предмета и других мање вредности и значаја, претресана су главна начела за нову школску уредбу и упућен је изаслати пододбор, да према њима састави нацрт нове шк. уредбе (за основне, више девојачке и учитељске школе) с тиме, да се иста штампа и објави, а затим сазове седница Ш. Савета ради коначне редакције основе, која ће се предложити Сабору.

Б Е Л Е Ш К Е.

„Српски учитељски конвикит“ у Новом Саду примио је у септембру о. г.: од Илије Радивојевића, кр. жуп. школског надзорника у миру из Карловаца 102 круне чланарине. — Од Раде Ничића, економа из Јозепова у име чланарине 102 К. — Од Михајла Љ. Пурћа, трговца из Шапца 52 К чланарине. — Од Милана Лекића, економа из Павлиша 102 К чланарине. — Од Тодора Рапина, поседника из Каменице 100 К чланарине. — Од Александра Коњовића, учитеља у Брестовцу 10 К у место венца пок. Браниславу Поштићу, пароху стапарском.

Читуља. У Мохолу је преминуо Радослав Ловић учитељ у 24. год. живота. Рано преминулом другу, пека је трајан спомен међу нама!

Учитељи и појачка дужност. У Саксен-Мајнингену је од Ускреса 1909. године, престала појачка обвеза за учитеље. На место овога остављено је, да учитељи по својој увиђаности склапају, ако хоће или пеће, уговоре за ту дужност са црквеним општинама. Влада је тада препоручила учитељима, да изађу на сусрет општинама и народу. Учитељи су хтели да изађу на сусрет томе, али су тражили да хонорар за тај посао буде према труду и садашњем времену, јер дотадашњи хонорар од 300—400 К годишње могао је поднети за пређашње доба, али је за садашње доба несумњиво. Ово у толико више, што је у то доба знатно повишена тамо свештеничка дотација. А шта ми да кажемо, где од памтивека учитељима натоварише ту дужност, да је врше бесплатно, па још да су изложени и свакојаким међерањима и тужбама због ње.

Међународно удружење клерикалних учитеља. На конгресу католичког учитељског удружења за Немачку, решено је, да се оснује Светски Савез католичких учитеља, који би обухватао Немачку, Аустрију, Угарску, Луксенбуршку, Холандију, Швајцарску и Италију. Ово би требало да буде противно груписање према слободоумном „Међународном учит. бироу“, у којем има 363.000 учитеља, а до краја ове године умножиће се број чланова на 430.000.

Данас забадава, сутра за новце. Мало је прерана била радост да 1. септембра ступа на снагу закон о бесплатној настави. И то зато,

што је министар просвете на молбу арадског сената за отштету школарине, која се по закону 1909. год. не сме убирати, одговорио брзојавно, да варош с обзиром на то што нема за отштету накнаде може у општинским школама убирати школарину.

Рад пријатеља мира. На овогодишњој скупштини међународног конгреса за мир одржаној у Штокхолму, предложила је васпитна секција ово: Децу треба већ у осн. школи привикавати на важност а особито на благо поступање са животињама. Међу остале предмете за учитељско и професорско оспособљење треба уврстити и институцију судова за мир. Овај ће се предлог поднети с препоруком конгресу домаћег васпитања што ће се за кратко време одржати у Брислу.

Шта ћемо и куда ћемо са нашим ђацима. Богати родитељи збринуће лако своју децу, али шта ћемо и куда ћемо са оним ђацима, који су сиромашни, који немају где и на чему да живу, који не могу на више школе, а здрави су и ваљани су, па заслужују, да се и за њих заузмемо, да их ишчупамо из јада сиротиње и пропасти?

Све те ваљаве здраве ђаке од 12—15 година, који су макар основну школу добро изучили, препоручујте „Привреднику“, који ће их све лепо упутити и добро удомити.

За ваљану децу, за коју се „Привредник“ заузме, збринуто је — као што је познато — све, све од првог дана шегртовања, па док не стану на своје ноге, док не отпочну своје самосталне радње.

И пужни капитал — за отпочетак самосталне радње — осигураће се тим питомцима, који су ваљани, па се држе у свему свога реда.

„Привредник“ се заузима онда, да се према себи са ваљаним Српкињама и ожене.

Упућујте, дакле, увек и неупућене родитеље и перазумну децу и све Србе у опште: како ваљани људи своју срећу најсигурније постизавају, макар и сиромашни били.

Кратке белешке. Бивши председник шведског учитељског удружења и издавач учит. листа Е. Haglund, оставио је том удружењу 100.000 К. Умро је фебруара о. г. — Учитељи у Риму траже повишицу плате за 1 лиру дневно, то би било за 50 фран. више, него што закон Кредаров (200 фр.) ставља у изглед за вароши. — Париз је шиљао последње године 7000 ђака из својих школа у феријалне колоније, а 233 приватних колонија послали су 19.000 ђака. Околина је имала 386 колонија са 28.000 деце. — Чешке књижице имају 849.787 књига. 52 места са више од 6000 књига. 18 књижица имају преко 10.000 књига.